תלמוד בבלי · אחרונים · בן יהוידע

בן יהוידע על שבועות

רבי יוסף חיים מבגדאד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בן יהוידע על שבועות

רבי יוסף חיים מבגדאד

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בן-יהוידע-על-שבועות/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ו: 4
דף ט: 4
דף י: 4
דף יג: 5
דף טו: 5
דף טו: 5
דף יח: 7
דף כ: 8
דף ל: 8
דף ל: 10
דף לא: 11
דף לה: 13
דף לו: 14
דף לח: 15
דף לט: 16
דף מז: 18
דף מט: 19

דף ו:

"**וְתֵאכֵל כָּל אַרְעָא וּתְדוּשִׁנַּהּ וְתַדְקִנַּהּ**" (**אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ רוֹמִי [חַיָּבֶת] שֶׁטִּבְּעָה יָצָא בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ** (**דניאל ז, כג**). פירוש לוקחת סחורות הן של מלבוש הן של מזון מן מלכיות אחרים ולכן מטבע שלה יוצא בכמה מלכיות שנותנת מטבעות של כסף וזהב ולוקחת סחורה תמורתם וזהו 'וְתֵאכֵל כָּל אַרְעָא' רצונו לומר אוכלת מן הגדל בכל ארצות אחרים שהן של כסות והן דברים של מזון.

דף ט.

מַה נִּשְׁתַּנָּה שָׂעִיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'לַה'? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: שָׂעִיר זֶה יְהֵא כַּפָּרָה עָלַי שֶׁמִּעַטְתִּי אֶת הַיָּרֵחַ (**במדבר כח, טו**). פירש הרי"ף ז"ל הביאו כפרה 'אֲלַי' בשבילכם דבי רבי אליעזר קורין לעיינ"ן אלפי"ן (ברכות לב.) כן כאן 'עָלַי' במקום 'אֲלַי' ואמר שיביאו כפרה על עונותיהם בראש חודש שבו ניכר המיעוט שנתמעט הירח יען כי מיעוט הירח גרם החטאים והעונות לבני אדם למטה מפני שעל ידי זה נתגברה הסיטרא אחרא להחטיאם.

והא דכתב 'עָלַי' ולא 'אֲלַי' שהוא דבר פשוט במשמעות, נראה לי דרמז לפי דרכו הסיבה של ביאת השעיר שמביאים בראש חודש הוא מסיבת קלקול חטא אדם הראשון, כי על ידי חטא אדם הראשון נתגבר היצר הרע להחטיא את בני אדם אשר בעבור חטאם צריכין כפרה יען דחטא אדם הראשון היה מסיבת מיעוט הירח שעל ידי כן נתגבר הנחש והיה יכול לפתות את חוה שהיא בחינת הירח וידוע (זהר בראשית תנד) קודם שחטא היה לו 'כָּתְנוֹת אוֹר' ואחר כך כשחטא נהפך ל'כָּתְנוֹת עוֹר' (בראשית ג, כא) שבמקום א' נעשה ע"ן לכן גם כאן הניח במקום א' ד'אֲלַי' אות ע' ב'עָלַי' לרמוז שזו הכפרה הוצרכה בשביל חטא הנחש שנהפך אות א' דאור לאות ע"ן דעור.

ובעיקר המאמר נראה לי אומרו 'עָלַי' רצונו לומר על הנפש שהיא חלקי אשר בקרבכם אשר הגיע הפגם בנפש שהיא חלק אלוה ממעל וצריכה כפרה לחזקה בכל ראש חודש.

דף י.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַמִּי אִיקְּרִי מוֹעֵד (**במדבר כט, לט**). הנה מלבד שלעתיד יהיו כל ראש חודש מועדים גמורים אחר גמר תיקון עון העגל כנודע הנה גם לעת עתה איכא טעמא לקראו מועד בשביל שקביעות המועדים תלויים בו.

דף יג.

'וְאֶת מִצְוָתוֹ הַפַּר', זֶה הַמַּפֵּר בְּרִית בַּבָּשָׂר (במדבר טו, לא). נראה דדרש 'מִצְוַת וְא"ו הַפַּר' וא"ו רמז לברית. גם דריש תיבת 'וְאֶת' על ברית שהוא לשון אות.

דף טו.

אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט (ויקרא ב, ב) (ויקרא א, ט). קשא הוה ליה למימר 'מְלַמֵּד שֶׁהַמַּמְעִיט כְּמַרְבֶּה' ומאי 'אֶחָד וְאֶחָד' דנקיט בזה?

ונראה לי בס"ד דנקיט 'אֶחָד וְאֶחָד' לרמוז לפי דרכו למה שאמרו רבותינו ז"ל (קדושין מ:) לעולם יראה אדם העולם חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אחת הכריע עצמו וכל העולם לכף זכות עשה עבירה אחת הכריע עצמו וכל העולם לכף חובה, ולזה אמר אחד המרבה פירוש במצוה אחת סגי להרבות כף הזכות ואם עשה תשובה אחת על עבירה סגי להמעיט כף החובות.

וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם (ויקרא ב, ב) (ויקרא א, ט). נראה לי בס"ד עיקר חשיבות לימוד התורה והתפלה והמצות הוא שיהיו בלב שמיח ואז יש בהם כח לעלות לשמים, לכן 'לֵב שָׁמֵיחַ' [390] עולה מספר **שָׁמַיִם** [390] וז"ש שיהיה חשבון לב שלו מכוון כנגד מספר שמים כי על ידי שיהיה הלב שמיח אז יהיה מספרו כמנין שמים.

או יובן בס"ד שאם מתפלל ולומד תורה בכונה זוכה לעשות מן אותיות שיוצאים מפיו בברכות ותפילות ותורה שבילים וצינורות לקבל בהם השפע מאתו יתברך לצורך פרטי העולמות כולן והנה עיקר שם 'שָׁמַיִם' הוא אותיות 'שמי' כי אות מ"ם היא כפולה והשורש הוא שמי ואם תצרף אותיות 'לב' עם אותיות 'שמי' דשמים יהיה מזה צירוף 'שבלים' דעל ידי שלימות הכונה שבלב יתרבו השבלים על השפע שהם נרמזים בחיבור אותיות 'לב' באותיות 'שמי' דשמים.

דף טו:

אֵין בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּלַּיְלָה (במדבר ט, טו). נראה לי בס"ד הטעם כי הלילה רמז לגלות ולכן אין בונין בית המקדש בלילה להורות להם דאל יאיצו לדחות את השעה לבנות בית המקדש בזמן שהם בגלות וכמו שנאמר אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ (שיר השירים ג, ה) אי נמי הטעם משום דכתיב לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ (דברים כה, ד) וכמו שאמרו (ירושלמי פאה ח, ח) דאין נותנין צדקה בלילה שזה דבר נגדיי לחיצונים ששליטתם בלילה.

שִׁיר שֶׁל תּוֹדָה בְּכִנּוֹרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְצֶלְצָלִים. נראה לי בס"ד טעם לשלשה מינים אלו דידוע אותיות מנצפ"ך הם ה' גבורות שהם מתמתקים על ידי השיר אך אותיות מ"ם פ"ה הם סוד הֶבֶל ומתמתקים על ידי שיר בפה שהוא הבל אבל אותיות נצ"ך דמנצפ"ך הם סוד מעשה שהם מתפשטים בזרוע וכף ואצבעות והם מתמתקים על ידי שיר במעשה שהם כלי זמר ולכן אמר 'שִׁיר שֶׁל תּוֹדָה' שהיא בפה נעשה גם כן על ידי מעשה של ג' מינין שהם כנורות נבלים צלצלים דראשי תיבות שלהם 'כנץ' [כְּנוֹרוֹת בִּנְבָלִים צְלְצָלִים] כסדרן תחלה כ"ף ואחריו נו"ן ואחריו צד"י.

וְאוֹמַר "אֲרוֹמִמְךָ יְהֹוָה כִּי דִלִּיתָנִי" (**תהלים ל, ב**). קשא למה אינו מתחיל מפסוק הראשון (תהלים ל, א) שהוא מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד?

ונראה לי כי מזמור זה אנחנו אומרים כל יום בסוף הודו בשחרית קודם 'יְהֹוָה מָלָךְ' וגם כן אין אומרים מפסוק ראשון אלא מתחילין מן 'אֲרוֹמִמְךָ יְהֹוָה כִּי דִלִּיתָנִי' וכתבתי במקום אחר הטעם דאיתא בספר חסידים (דף עז:) כי המזמור הזה הוא דברי הניצוצות העולים כל יום מן העשיה והם אומרים כך ולכן גם אנחנו אומרים אותו כמותם ולכן צריך לכוין בעשר הויו"ת שבו עשר נקודות המיוחסים לעשר ספירות יעוין שם.

וכתב הרב המקובל מהר"י קאפיל ז"ל בסידור שלו שיש בזה המזמור מן אֲרוֹמִמְךָ עד הסוף צ"ב תיבות כמנין הוי"ה אדנ"י עם הכולל לרמוז לחיבור הוי"ה אדנ"י ויש במזמור הזה עשרה הויו"ת כנגד עשר ספירות ונקודותיהם כל הוי"ה כפי ניקוד המיוחס לספירה שלה ושם ההוי"ה העשירית היא כנגד מלכות לכן היא בלי נקוד **וכל המזמור הזה רומז על דברי הניצוצות שנבלעו בקליפות וכשיוצאים בכל יום אומרים שירה** עד כאן לשונו.

ועוד כתוב בסידור הנזכר מטעם זה יש במזמור הזה י"א פסוקים מן פסוק אֲרוֹמִמְךָ עד הסוף כמנין ו"ה עד כאן עיין שם.

ולפי זה מובן הטעם מה שאין אומרים בכל יום פסוק ראשון כי אלו הפסוקים הם באים בחשבון התיבות ובחשבון הפסוקים בכיוון ואם יאמרו פסוק ראשון אבד חשבון מצד הפסוקים ומצד התיבות ולכן מזה הטעם נמי אין אומרים פסוק ראשון 'כְּשֻׁמּוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת' יען כי בתוספת זו יהיה עליית ניצוצות מאותה הקרקע שמוסיפין על העיר ועל העזרות דהקרקע מתעלית בזה התוספת וכיון דמתעלת יהיה ממנה עליית ניצוצות ואז אותם הניצוצות שעולים אומרים שירה זו ומתחילים מן אֲרוֹמִמְךָ כי זה המזמור מן אֲרוֹמִמְךָ הוא שירה של הניצוצות כאמור לעיל ולכן גם התחתונים אומרים אותה השירה של ניצוצות כאשר הם אומרים ומתחילים מן אֲרוֹמִמְךָ.

דף יח:

כָּל הַפּוֹרֵשׁ מֵאִשְׁתּוֹ סָמוּךְ לְוִסָּתָהּ, הַוָּיָן לוֹ בָּנִים זְכָרִים (ויקרא יא, מז) (ויקרא יב, ב). נראה לי בס"ד טעם לזה מה שכתב הגאון חיד"א ז"ל במסכת נדה הטעם שהכל שמחין בזכר ואפילו המלאכים והכל עצבין בנקבה מפני כי פתוי הנחש הטיל זוהמא בחוה יותר מאדם ולכן הזכר זוהמתו מועטת שהיא הערלה אשר גם זו תקצץ ותעקר ביום שמיני ללידתו ולכן עצבין בנקבה מפני שזוהמתה מרובה שהיא בדם נדה שהוסת בא תמיד לה עיין שם.

ואם כן זה הפורש מאשתו סמוך לוסת של דם נדה שהוא בורח מזוהמת הנחש שהוא דם הנדה דחושש פן יכשל ויטמא בו ח"ו על כן מדה כנגד מדה נותן לו הקדוש ברוך הוא בן זכר שאין בו זוהמא כל כך שגם המעט שבו שהוא הערלה עומד להגזז ביום שמיני ו'כל העומד להגזז כגזוז דמי' (נזיר נא.) דנמצא הזכר הוא כלי טהור.

כָּל הַמַּבְדִּיל עַל הַיַּיִן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת, הַוָּיָן לוֹ בָּנִים זְכָרִים. נראה לי בס"ד אותיות 'יַיִן' המלוי שלהם כמו אותיות הפשוט שהם גם כן עולין מספר יַיִן דהוא"ו שבתוך נו"ן אינו יוצא במבטא ולכן זה המבדיל על היין שתוכו דומה לברו יזכה מדה כנגד מדה דהולד היוצא ממנו יהיה זכר כמותו.

וְהָא דְּזוֹכֶה לְדָבָר זֶה בְּיַיִן שֶׁל הַבְדָּלָה, מפני דיין של הבדלה הוא נתקן לכבוד שבת שהוא בסוג זכר שמשפיע להבדילו מן ימי החול שהם בסוג נקבה שנשפעים מן השבת שהוא זכר כי כל משפיע נקרא זכר וכל נשפע נקבה ולכן זוכה לבנים זכרים שהם משפיעים ולא נקבות שהם נשפעים.

ועוד נראה לי בס"ד מספר זָכָר [227] יתר על מספר נְקֵבָה [157] שבעים כמנין יַיִן [70] ולכן המבדיל על היין שמספרו שבעים זוכה לבן זכר שהוא נוסף על נקבה מספר שבעים.

ועוד נראה לי בס"ד היין ניתן לזכרים ולא לנקבות כמו אמרו בגמרא דכתובות (כתובות סה.) אין פוסקין יינות לאשה עיין שם ולכן זה שעשה מצוה מן המובחר ביין יזכה לבנים זכרים שהיין יפה להם.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: בָּנִים רְאוּיִן לְהוֹרָאָה. הכונה שיכונו על האמת לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא וידוע כי כיון האמת הוא 'סוֹד ה' לִירֵאָיו' (תהלים כה, יד) וידוע נכנס יין יצא סוד (סנהדרין לח.) כי יַיִן [70] עולה מספר סוֹד [70] לכן זה דעביד מצוה מן המובחר ביין זוכה להוראה שיכוין על האמת מכח סוֹד ה' שעולה מספר יין וזהו נכנס יין לכוס של הבדלה יצא סוד להמבדיל שיכוין על האמת.

כָּל הַמְקַדֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ, הַוָּיָן לוֹ בָּנִים זְכָרִים (ויקרא יא, מד). נראה לי בס"ד דהמקדש עצמו בשעת תשמיש הרי מחליש כח תאותו וממעט אותה וכיון דתאותו מועטת שוהה בפליטת הזרע דאז תהיה אשתו מזרעת תחלה וקיימא לן (נדה לא.) אשה מזרעת תחלה יולדת זכר דכתיב אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר (ויקרא יב, ב).

דף כ:

'זָכוֹר' וְ'שָׁמוֹר' בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ, מַה שֶּׁאֵין הַפֶּה יְכוֹלָה לְדַבֵּר, וּמַה שֶּׁאֵין הָאָזֶן יְכוֹלָה לִשְׁמֹעַ (שמות כ, ז) (דברים ה, יא). פירוש כיון דאין הפה יכולה לדבר לכן גם האוזן אינה יכולה לשמוע. אך קשא כיון דאין האוזן יכולה לשמוע למה אמרם 'בְּדִבּוּר אֶחָד'?
ונראה לי דאין האוזן יכולה לשמוע בדרך טבע אבל הקדוש ברוך הוא עשה להם נס והיתה אזנם יכולה לשמוע בדרך נס וכל זה עשה לכבוד שבת שתהיה אמירתו נשמעת לאזנם בדרך נס למעלה מן הטבע להודיע מעלתו נשגבה שהוא מעין עולם הבא שהיא למעלה מן הטבע.

דף ל.

שֶׁלֹּא יְהֵא אֶחָד יוֹשֵׁב וְאֶחָד עוֹמֵד, אֶחָד מְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ, וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ: קַצֵּר דְּבָרֶיךָ (ויקרא יט, טו). קשא למאי אצטריך למנקט חלוקה זו והלא אתיא בקל וחומר מן בבא ראשונה דהשתא ומה ב'אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב' דאין זה נוגע בעיקר הדין והטענות אמרת דאסור, וכל שכן באומר 'לְאֶחָד קַצֵּר וְאֶחָד מְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ' שזה נוגע בעיקר הדין שהם הטענות דאסור!
ונראה לי בס"ד דאמרו רבותינו ז"ל בגמרא (מגילה כא:) פסוק אחד משמע שהיה משה רבינו ע"ה לומד בהר מעומד ופסוק אחד משמע שהיה לומד מיושב, ומשני קשות מיושב רכות מעומד דהאדם בישיבה יש לו דעה צלולה להבין יותר לכן הקשות שצריך להם דעת צלולה לומד מיושב. והשתא חלוקה השניה נקיט לה לפרש בה חלוקה ראשונה שאמר שלא יהיה אחד עומד ואחד יושב וקשיא ליה מה טעם יש בזה, וכי בישיבה ועמידה תליא מלתא? הלא הדין נפסק על פי הטענות וכל אחד טוען מה שיש לו לטעון! לכך נקיט חלוקה שניה 'שֶׁלֹּא יְהֵיֶה מְדַבֵּר כָּל צָרְכּוֹ וְאֶחָד אוֹמֵר לוֹ קַצֵּר דְּבָרֶיךָ' ועל כן אם יהיה 'אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב' נמצא זה היושב שדעתו צלולה מדבר כל צרכו וזה העומד שאין דעתו צלולה מקצר בדבריו ואינו מדבר זכיות שלו כאשר ראוי לטעון וכשהוא

מניחו לעמוד הרי זה כאלו אומר לו קצר דבריך שאין לו ישוב הדעת לסדר טענותיו כראוי ולזה שמושיבו הרי 'כאילו' אומר לו דבר כל צרכיך.

דָּבָר אַחֵר: "**בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ**", **הֱוֵי דָּן אֶת חֲבֵרְךָ לְכַף זְכוּת** (ויקרא יט, טו). נראה לי בס"ד הכונה לא מבעיא אם צד הזכות קרוב לשכל שצריך אתה לנטות אליו ולדונו לכף זכות אלא אפילו אם צד הזכות רחוק שדרכו צר מאד וצריך לאומרו על ידי כמה דברי התנצלות דחוקים הרבה עם כל זה צריך אתה להדחק ולדונו לכף זכות וזה נרמז בתיבת **בְּצֶדֶק** תחלקנה לשתים וקרי בה **בְּצַד ק**' והיינו כי צד אות ק' מכאן הוא אות צ' ומכאן הוא אות ר' הרי צירוף 'צר' והכי קאמר בְּצֶדֶק - בְּצַד ק' שהוא אותיות 'צר' **תִּשְׁפֹּט** אֶת עֲמִיתֶךָ דהיינו בזכות שהוא 'צר' ודחוק דלא מסתבר טעמיה עם כל זה תתלה בו ותדון אותו לכף זכות.

הִשְׁתַּדֵּל לְדוּנוֹ יָפֶה (ויקרא יט, טו). פירושו בגמרא לענין שודא דדייני ונראה לי בס"ד זה רמוז באותיות **צֶדֶק** במילואם צד"י דל"ת קו"ף אם תקח המלוי לבדו יהיה ממנו אותיות 'דַּל **יָפוֹת**' והיינו דל כלומר תלך מלשון דל מהכא, והכונה תלך אצל יפות כמו הלך אצל יפות דהיינו הסברות והשערות שהם יפות לו לטובתו ולזכותו.

עָמִית בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹות. פירוש שהיה עוסק בתורה ובמצות כאביי שעשה בתורה וגמילות חסדים. ויש להקשות למאי הוצרך לפרש על המצות וכי לא די בתורה בלבד למשרי תגריה?

ונראה לי בס"ד דפירש לו זה דגמיר אם היה דין של תלמיד חכם אחר לפניו מאחר שזה חכם וזה חכם מאי חזית לדחותו? אבל כיון שאמר לו שהוא עוסק בתורה וגמילות חסדים אם אותו חכם אינו עוסק אלא בתורה נדחה בעבורו.

מַאי שְׁלַח לִי, לְחָנוּפֵּי לֵיהּ? הָדַר אָמַר: לְמִישְׁרֵי בְּתִיגְרָא. קשא למה הוצרך רב נחמן לעשות קושיא ותירוץ זה, הלא הדבר מובן מאיליו דלא חשיד רב יוסף לומר לו לחנופי ליה ובודאי כונתו למשרי בתגריה!

ונראה לי דעשה קושיא ותירוץ זה, בשביל בעל דינו שלא יסתתמו טענותיו כי קודם מעשה זו קרה כזאת לרב נחמן דשלח לו רב ענן על בעל דין אחר 'אנא ענן פסילנא ליה לדינא' וחשב רב נחמן שהוא קרובו ועבד ליה יקרא שסילק דין של יתום שהיה לפניו ודן לו את דינו ועל ידי כך נסתתמו טענותיו לאותו שכנגדו, ונענש רב ענן בעבור זאת כי יצא תקלה מזה ולכך אחר מעשה הנזכר חשש רב נחמן פן אם ישרי תגריה יחשוב בעל דינו דמחנף ליה ויסתתמו טענותיו לכך עשה קושיא לפני בעל דינו 'מַאי שְׁלַח לִי לְחָנוּפֵּי

לֵיהּ' איך יתכן זה? אלא 'לְמִישְׁרֵי בְּתִיגָּרָא' ואז ידע בעל דינו דאין מחניפים לתלמידי חכמים ורק עושים לו כבוד בשביל תורתו למשרי בתגריה.

דף ל:

בֹּא וְאַפְרַח עָלַי בַּר־אַוְוָא, וְשָׁדֵי עִילּוּאֵי וְאֵיקוּם. פירוש כשראה אותה מרחוק ידע שבאה אצלו לדין דקדמה לו הידיעה מכח קובלנא דידיה ואמר לשמעיה שיצא לגג ויפריח עליו בר אווזא שהיה נמצא שם כדי שיקום והרואה לא ירגיש שקם בפניה אלא יחשוב שקם בשביל בר אווזא. אך קשא למה להמצאה זו דאית בה טרחא היה לו לקום להביא דבר מן הזיז או מן החלון ואז לא ניכר לבעל דין שקם מפניה? ונראה לי בס"ד רצה שידע שמעיה שהוא מקפיד שלא לעשות לה כבוד בגלוי ובפרהסיא בשביל שלא יהיו מסתתמין טענות בעל דין דלכך גם שמעיה יהיה נזהר בכך שלא לעשות לה כבוד בפרהסיא שמא יחשוב בעל דין שהוא צוה את שמעיה לעשות לה אותו כבוד.

אָמַר לֵיהּ: הַאי עֲשֵׂה וְהַאי עֲשֵׂה, עֲשֵׂה דְּכְבוֹד תּוֹרָה עָדִיף. נראה לי מלבד כי הסברה מחייבת בזה עוד נפיק מזה כבוד לכל התורה כי כבוד תלמיד חכם הוא מן תיבת אֶת יְהֹוָ֣ה אֱלֹקֶ֔יךָ תִּירָ֑א (דברים י, כ) ועל ידי דרשה זה אנחנו דורשין כל אתין שבתורה שלא נכתבו לבטלה ולולי דרשה זו היינו מוכרחים שלא לדרוש האתין כמו שאמרו בגמרא גבי שמעון העמסוני שהיה דורש כל אתין שבתורה (פסחים כב:).

מִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה סָנִיגְרוֹן לְדִבְרָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר: "**מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק**" (**שמות כג, ז**). נראה לי בס"ד מלת סָנִיגְרוֹן היא מורכבת משתים והם 'סני וגרון' והיינו סני לשון סנסן כמו אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו (שיר השירים ז, ט) וגרון כפשוטו מקום שיוצא ממנו הדבור כמו קרא בגרון אל תחשוך והכונה לאותו הדבור הראשון שיצא מן הגרון שלו לא יעשה לו סנסנים להעמידו ולחזקו אפילו אם נראה בעיניו אחר כך שטעה בו בראשנה מפני שהוא בוש לחזור מדבריו הראשונים.

מִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁיּוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא גַּזְלָן, וְכֵן עֵד שֶׁיּוֹדֵעַ בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא גַּזְלָן, מִנַּיִן שֶׁלֹּא יִצְטָרֵף עִמּוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "**מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק**" (**שמות כג, ז**). הקשה מהרש"א ז"ל בשלמא בדיין אפשר לומר שהדיין הפסול מטעהו בסברא שלא כדין אבל בעד שמעיד לפי ראות עיניו ומשמע אזניו איך אפשר שיטעהו להעיד שקר?

ונראה לי בס"ד דההחשש הוא שלא יצטרף עמו דלפעמים יהיו העדים כותבים שטר ומוכרח שיכתבו בפנינו אנחנו עדים חתומים מטה וכו' דכיון שאמרו אנחנו עדים נמצא כל אחד מעיד על חבירו שהוא בר עדותו וכשר להעיד ואם הוא גזלן ופסול לעדות איך

יגיד עליו שהוא בר עדות במה שאמר אנחנו עדים?
או יובן בס"ד אפילו בעדות שמעיד בעל פה בפני בית דין עם חבירו גם כן יגיע לזה שמעידין עליו הפסד כי אף על גב דגוף העדות היא אמת עם כל זה אם יזדמן שיש לאותו אדם שמעידין עליו איזה טענה של מגו שבזו הטענה יוכל לפטור עצמו בדין מאותו דבר שמעידין עליו ואף על פי שהוא אמת אך מחמת שיש שני עדים שמעידים על אותו דבר הפסיד זכות זה שיש לו מן טענת מיגו דקיימא לן 'מיגו במקום עדים לא אמרינן' (תוספות בבא בתרא לא:) ובאמת אם עד אחד מהם פסול ליכא שני עדים וממילא יש לו מגו אך עתה שנצטרף זה עם הפסול נעשו שני עדים ואין יכול לטעון מיגו ועיין לכנסת הגדולה (חושן משפט סימן פב הגה"ט אות ס') שהביא מן מהרשד"ם (חלק ב') שכתב דהרמב"ם ז"ל ושאר פוסקים סבירא ליה 'מיגו במקום עדים פסולים אמרינן' ועיין עוד שם באות ע"ג וקל"ז שכתב הא ד'מיגו במקום עדים לא אמרינן' אינו אלא במקום שני עדים אבל לא במקום עד אחד עיין שם ועיין במטה שמעון ז"ל ואם כן זה שיודע שהעד השני הוא פסול ועם כל זה מצטרף עמו להעיד שבזה נעשו שני עדים בדבר הוא מפסיד לזה בעל הדבר מזכות שיש לו בטענת מיגו.

דף לא.

מִנַּיִן לְדַיָּן שֶׁיּוֹדֵעַ בַּדִּין שֶׁהוּא מְרֻמֶּה, שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְהָעֵדִים מְעִידִים, אֶחְתְּכֶנּוּ וְיִהֵא קוֹלָר תָּלוּי בְּצַוָּאר עֵדִים? (**שמות כג**, ז). יש להקשות למה נקיט לשון 'קוֹלָר' והוה ליה למימר וְיִהֵא 'עָוֹן' תָּלוּי בְּצַוָּאר עֵדִים?
ונראה לי בס"ד דרש"י פירש 'קוֹלָר' שלשלת העון, והכונה דכאן איכא שלשה עונות שנים ביד שני עדים ואחד ביד בעל דין השוכרן וכל אחד מסייע לחביריו בעון שלהם נמצא שיש ביד כל אחד שלשה עונות אחד שלו ושנים מצד שני חביריו והרי יש ביד כל אחד ג' עונות שהם שלשלת אחת ולכן אמר 'קוֹלָר תָּלוּי' רצונו לומר שלשלת העון כמו שפירש רש"י ז"ל.
ומה שאמרו על זה **תַּלְמוּד לוֹמַר 'מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק'** מסתמות המאמר משמע דאומר לו הכתוב שיסלק עצמו מדין מרומה וכמו שפירש מהרש"א ז"ל. וצריך להבין למה אמר 'תִּרְחָק' ולא אמר 'תִּבְרַח'? ונראה לי אמר 'תִּרְחָק' בהפוך אתוון 'תַּחְקֹר' כלומר לא תרחק במהרה אלא תחלה תחקר עליו ויתאמת אצלך שהוא דין מרומה אז תרחק ממנו שאם הוא נראה לך בהשקפה ראשונה שהוא מרומה ותרחק ממנו הרי אתה מזיק לבעל דין

כי אפשר אתה טועה בדמיונך אלא צריך שתחקור בו ויתברר לך על ידי חקירה שהיא דין מרומה אז תרחק ממנו.

מַנַּיִן לְתַלְמִיד שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ: יוֹדֵעַ אַתָּה בִּי, שֶׁאִם נוֹתְנִין לִי מֵאָה מָנֶה אֵינִי מְבַזֶּה. יש להבין למה נקיט 'מֵאָה מָנֶה'? ונראה לי בס"ד בא להפליג בצדקותו שהוא מן הצדיקים הגדולים שכתוב בהם יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ (תהלים צא, ז) נמצא יש להם כח של רבבה שהיא עשרת אלפים שהם מאה מנה כי מנה הוא מספר מאה, ומאה פעמים מאה הוא עשרת אלפים שהוא מספר רבבה, ולכן במאה מנה שהוא מספר רבבה רמז לו על כח צדקתו שהוא שולט ברבבה ובודאי אינו מבדה ולא חשוד לשקר.

מַנַּיִן לִשְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לַדִּין, אֶחָד לָבוּשׁ סְמַרְטוּטִין וְאֶחָד לָבוּשׁ אִיצְטְלִיתבַּת מֵאָה מָנֶה. יש להבין למה נקיט התנא לובש סמרטוטין ברישא? ונראה לי בס"ד כי התובע הוא המקדים לבא לבית דין לקבול על הנתבע ולזה אמר אפילו התובע הוא העני שלובש סמרטוטין ואחד הוא הנתבע לובש אצטלית אפילו הכי גזרינן על הנתבע ואמרינן ליה לבוש כמו התובע או הלבש אותו כמותך וכל שכן אם התובע הוא העשיר והנתבע הוא העני דאמרינן לתובע אין אנחנו נזקקין לתביעתך אלא אם כן תלבוש כמו הנתבע או תלבישו כמותך.

שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: לְבַשׁ כְּמוֹתוֹ, אוֹ הַלְבִּישֵׁהוּ כְּמוֹתְךָ. יש להקשות למה נקיט חלוקה של לבוש כמותו ברישא? ונראה לי בס"ד דתקנה שילבוש כמותו עדיפה מתקנה שילבישהו כמותו כי העשיר אם ילבוש סמרטוטין יתבזה בעיני רואיו אף על פי שיודעים שהוא עשיר ולכן אופן זה הוא תקנה יפה לבית דין שלא ישאו לו פנים כי בזה יהיו הוא והעני שוים בעיני בית דין אבל תקנה השנית שילביש את העני כמותו אין זו תקנה יפה כל כך להשוותם זה בזה בעיני בית דין כי העני אפילו ילבש בגדי מלכים כיון שיודעים בו שהוא עני אינו מתכבד כל כך בלבוש היקר והחשוב.

"**וַאֲשֶׁר לֹא טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמִּיו**". **רַב אָמַר: זֶה הַבָּא בְּהֶרְשָׁאָה** (יחזקאל יח, יח). נראה אין דבר זה חלוט לכל מי שבא בהרשאה דיש בא בהרשאה ועשה טוב כגון שטר ששם המלוה יוסף בן שמעון ואיכא עוד יוסף בן שמעון אחר בעיר וזה הלוה שהוציא עליו את השטר רוצה לאכול המעות ואינו פורע לו באמרו לאו בעל דברים דידי את דאין אתה שהלותני אלא יוסף בן שמעון אחר וזיל הכא מדחי ליה וזיל הכא מדחי ליה דאין תקנה לזה הדבר אלא אם כן יכתוב אחד מהם הרשאה לחבירו ואז יתבענו ויהיה מוכרח לשלם. וכן נמי בכור ופשוט שניכרו ונודעו תחלה ואחר כך נתערבו אין אחד מהם נוטל חלק בכורה משאר אחין מה תקנתם יכתבו הרשאה זה לזה וכנזכר בשולחן ערוך (חושן משפט

סימן עז"ר סעיף י"א) עיין שם. וכן נמי כיוצא בזה בענין פדיון בכור וכנזכר בשולחן ערוך (יורה דעה סימן ש"ה סעיף כ"ט) עיין שם.

ועוד יש עניינים כיוצא בזה דהבא בהרשאה עושה טוב ולכן לא אמר 'וַאֲשֶׁר רַע יַעֲשֶׂה בְּעֵמָיו' זֶה הַבָּא בְּהַרְשָׁאָה כי יש בא בהרשאה ועושה טוב ולכך לא רצה להזכיר שם רע על הבא בהרשאה בסתם אלא אמר 'לֹא טוֹב עָשָׂה'.

דף לה:

כָּל שֵׁמוֹת הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה בְּאַבְרָהָם 'קֹדֶשׁ' **חוּץ מִזֶּה שֶׁהוּא חֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ"** (**בראשית יח, ג**). פירש רש"י למלאך האמצעי שהוא מיכאל קראו אדון, ויש להקשות למה דבר את מיכאל בלבד והלא רוצה בשלשתם והיה לדבר בלשון רבים דאף על גב דמיכאל הוא גדול שבהם הנה הוא רוצה בשלשתם.

ונראה לי בס"ד דמיכאל הוא שר החסד ואברהם אבינו ע"ה אחוז בחסד לכך קראו 'אֲדֹנָי' כלומר אתה אדון במדה שלי והוא רצה להזמין את שלשתם בשביל לקיים מצות גמילות חסדים אך אפשר שהם יסרבו מפני שרוצים לילך מהר לעשות שליחותם שנשלחו בעבורה לכך דבר עם מיכאל שהוא שר החסד אשר מצוה של גמילות חסדים שרוצה אברהם אבינו לקיים היא במקום מיכאל שהוא מדת החסד לכן אמר לו 'אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ' שהוא מדת החסד אשר אתה רואה ששם מקומך הנה יש לי כח חזק לומר לך 'אַל נָא תַּעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ' מאחר שאני עושה בנין ופועל טוב בביתך ומקומך ועל כן מוכרח שתכריח את השנים גם כן לבא אצלי על שלחני.

"**וּמָאתַיִם לְנֹטְרִים אֶת פִּרְיוֹ**", **רַבָּנָן** (**שיר השירים ח, יב**). פירש רש"י לרבנן הניחם שיעסקו בתורה אחד משמה שבהם. ונראה לי בס"ד טעם למספר זה דאחד משמה פטרם מן האנגריא שהניחם לעסוק בתורה והוא דקיימא לן פחות משתות מחילה ושתות קנה ומחזיר אונאה ויתר משתות ביטול מקח (בבא מציעא נ:) וידוע דהמלך כל העם קנויים לו לאנגריא שלו ונחשבים עבדיו.

ולכן עד עתה מלכי ישמעאל כל מלך אשר ימלוך יעמדו ביחד השרים הגדולים הפקידים ומקנים עצמם ואת כל העם כולו להמלך וקורין זה בלשון ערבי מבאייע"ה דאלו השרים הגדולים הם נחשבים על כל העם כולו אשר במלכותו ובזה קונה את כולם לעבדים.

והנה כשעמדו השרים בברית הקנין להקנות העם כולו למלך ודאי הכניסו גם את החכמים בכלל ובאמת אין לו קנין עליהם באנגריא אך הוא פוטר חד משתא ונמצא מחזיר השתות ואינו משעבד ואם לא היה שתות הוה דין ביטול מקח והיה בטל הקנין

מעיקרו אך כיון דמחזיר אונאה שהוא השתות נשאר המקח קיים לכן חד משתא פוטרם מן אנגריא ומניחם לעסוק בתורה.

וְתַנְנָא קַמָּא סָבַר: שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל אִיפְּא, שׁוֹנְאֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לֵיכָּא? בתמיהא.. רצונו לומר כיון דיש לו שונאים עכו"ם אז דניאל ע"ה כיון על שונאים העכו"ם אבל תנא דפליג סבירא ליה כיון דאמר שונאיו בסתם לא סמכינן אכונת לבו. והנה בשולחן ערוך (אורח חיים סימן רפ"ד) איתא במגן אברהם סעיף קטן ז' על מנהגם לברך ביום שבת למלך ויפיל שונאיו תחתיו ויש לשאול בזה אם מזדמן שני מלכים נלחמים זה בזה וכל אחד מהם יש לו יהודים במלכותו דאז הם מתפללים עליו שיפלו שונאיו תחתיו ונמצאו תפילות ישראל סותרים זה את זה? ותירץ מגן אברהם ז"ל שהקהל כונתם להתפלל על שונאים אשר לו במלכותו ולא על אותם שהם חוץ למלכותו וממשלתו, ועיין מחצית השקל עיין שם.

ואני אומר עדיפה מזה דמלבד שתפלותיהם סותרים הנה כל אחד מתפלל על היהודים אשר אצל המלך השני שיפלו דודאי הם שונאים אליו כיון דלוחמים עמו ודא עקא להתפלל על אחיהם היהודים שיפלו! אך בזה התירוץ שכתב שהם מכוונים על שונאים שבמלכותו דוקא נתרץ שפיר הדבר והנה מדברי תנא קמא דסבירא ליה שיכוין רק על אותם שבמלכותו ולאו על כל שונאים יש סייעתא לדברי המגן אברהם וסברתו בזה ודלא כהחולקין.

דף לו.

תַּרְתֵּי לְמָה לִי. כתב הריטב"א קשא לי מאי קושיא דהא תרי עובדי הוון? ויש לומר אתלמודא שואל למה ליה לאתויי תרווייהו ואיכא דכוותא בפרק קמא דבתרא (בבא בתרא ז.) דמייתי תרי עובדי ומקשי בגמרא היינו הך והא תו למה לי וכו' עיין שם.

ונראה מה דמדמי הריטב"א הא דמכלתין להך דבתרא לא דמיא כלל, דהתם בתרי עובדי מייתי הוראה דרב חמא דאמר בדינא מעכב ולהכי מקשי 'תרי למה לי' כיון דתרוויהו הם דברי רב חמא מה שאין כן הכא בעובדא קמייתא שמעינן דעתו דרב יהודה בלבד שהקפיד בכך אבל לא ידענו דעתו של רב כהנא אם הסכים גם הוא כדברי רבו להקפיד ולהכי מייתי עובדא אחריתי דמשמע שגם רב כהנא דעתו כן להקפיד ואם כן חזרה הקושיא לדוכתא מאי מקשי 'תרתי למה לי'? ויש להדחק דסבירא ליה סגי בעובדא קמייתא כיון דרב כהנא תלמידו של רב יהודה אמרינן מסתמא גם הוא הודה לרבו בדבר זה והסכים עמו דהא שתק וקבל דבריו.

ברם הרב ברוך אנגיל הקשה מאי משני הוה אמינא הני מילי במתניתין אבל בקראי אימא לא מכנינן דאם כן לימא מעשה השני דוקא ולא לימא הראשון עד כאן לשונו.
ונראה לי בס"ד דאי הוה מייתי מעשה השני דוקא הוה אמינא דההוא מרבנן לא היה קורא לפני רב כהנא פסוקי תהלים בלבד אלא קורא פסוק אחד כולו ואומר עליו הדרשה שיש לדרוש בו באופנים שונים דכך היה מנהגם כמו שאמרו על רב דהוה פסיק סדרא קמיה דרבי וכנזכר ברש"י ז"ל ורב כהנא לא אמר לו 'כנה' על גוף הפסוק (תהלים נב, ז) דאין לחוש ולהקפיד בקריאת הפסוק ורק אמר לו על הדרשה שרוצה לדרוש עליו דודאי בתוך הדרשה יאמר מילות אלו 'יִתָּצֵךְ' או 'יַחְתְּךָ' וכופלה בתוך דברי הדרשה כמה פעמים ועל זה הזהירו 'כנה'.
לכך מסדר תלמודא הביא תרי עובדי דהשתא אמרינן ודאי קים למסדר התלמוד בהאי עובדא דההוא מרבנן הוה בקראי בלבד ולא היה ההוא מרבנן אומר הדרשה של הכתוב הוא בעצמו אלא היה אומר הפסוק בלבד ורב כהנא אומר הדרשה שלו ונמצא דאמר לו כנה על אמירת פסוק בלבד דאם נפרש דהוא מרבנן הוא עצמו היה אומר הדרשה ואמר לו כנה בשביל דברי הדרשה תיקשי אמאי הביא תרי עובדי אלו שהם ענין אחד.

דף לח:

הֵיכִי מַשְׁבְּעִינַן לֵיהּ? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בִּשְׁבוּעָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, דִּכְתִיב: "וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם" (בראשית כד, ג). קשא דבאמת כונת רב בזה ללמדנו דבעי נקיטת חפץ כדהוה באברהם אבינו ע"ה דאתפסיה לאליעזר בברית מילה למה הביא הכתוב 'וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם' שבזה יש מקום לטעות לחשוב דבעי להשביעו בשם המיוחד כמו שאמר רבי חנינא בר אידי דדייק הכי מהאי קרא, והוה ליה לרב להביא תחלת הפסוק דכתיב (בראשית כד, ב) 'שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יָרֵכִי'?
ואין לתרץ ולומר דלא נקיט רב תחלת הפסוק כדי שלא נטעה לחשוב שצריך להשביעו בברית מילה כדעבד אברהם אבינו ע"ה דזה אינו חדא דשבועה שייכה בנשים גם כן ובהם ליכא לאתפוסי בברית מילה, ועוד אי משום הא לימא להדיה משביעין אותו בנקיטת חפץ כדכתיב 'שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יָרֵכִי'.
ואפשר להדחק ולומר דרב אמר להאי מלתא על מה שאמר הכתוב 'שְׁבֻעַת ה' תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם' (שמות כב, י) דמשמע דכבר למד אותנו הכתוב שיש שבועת ה', והיכן אמורה בתורה מקמי? אמר אמורה בפסוק זה דכתיב 'וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם' וזהו שאמרו משביעין אותו בשבועה שכבר אמורה בתורה והוא בפסוק 'וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם'

וצריך לומר דרב יהודה קיצר בלשון רב ועדיין צריך ישוב.
ומה שאמר רבא הַאי דַּיְנָא דְּאַשְׁבַּע בַּהֲ' אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם'' נַעֲשָׂה כְּטוֹעֶה בְּדָבָר מִשְׁנָה, נראה כי רבא שמע בזמנו שיש דיינים טועים בדברי רב וחושבים דסבירא ליה שצריך להשביעו בשם המיוחד ולכך נקיט לשון זה עלייהו.

דף לט.

אוֹמְרִים לוֹ: חֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזְדַּעֲזַע וְכוּ' (**במדבר טז, כו**). יש לדקדק למה אמר לו 'חֱוֵי יוֹדֵעַ' יאמר לו דַּע וכו'? ונראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל (בשער רוח הקודש) שהנשבע לשקר פוגם בה"א אחרונה שבשם הוי־ה שהוא סוד המלכות עיין שם. ובזה פרשתי הוֹי גּוֹי חוֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֹן (ישעיה א, ד) **חוֹטֵא** לשון חסרון שמחסר אות ה"א אחרונה ונשארו אותיות 'הוי' ולזה אמר **עַם כָּבֶד עָוֹן** כי 'עָוֹן' זה כבד מכל העונות כמו שאמרו כאן בברייתא. לכן אומרים לו לשון זה 'חֱוֵי יוֹדֵעַ' כלומר דע פגם שלך שאתה גורם להשאר אותיות 'הוי' בלבד.
שֶׁכָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ נִזְדַּעֲזַע וְכוּ' (**במדבר טז, כו**). צריך להבין למה נזדעזע בדבר זה יותר מהשאר? ונראה לי בס"ד מה שנאמר לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם הֲ' אֱלֹקֶיךָ לַשָּׁוְא (שמות כ, ו) כי תיבת 'לַשָּׁוְא' ראשי תיבות **'לֹא שָׁקֶר וְלֹא אֱמֶת'** כי אפילו על אמת לא תשבע ולהכי נזדעזע העולם דקשה להשמר בזה דאפילו במותר צריך להזהר. ונראה לי שבועה [383] עולה מספר יגעש [383] כי געש העולם כשנתנה השם יתברך ברחמיו יעזרינו על דבר כבוד שמו.
כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר בָּהֶן: 'וְנִקָּה', וְכָאן נֶאֱמַר: 'לֹא יְנַקֶּה' (**שמות לד, ז**). נראה לי בס"ד טעם לזה דאיתא בירושלמי על פסוק וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר יִקָּרֵא בְּשֵׁם הֲ' יִמָּלֵט (יואל ג, ה) מעשה במושל אחד שמו אלכסנדר שדן את לסטים אחד לתלותו אחר כך שמע ששמו כשמו ופטר אותו, והדברים קל וחומר ומה הנקרא כשם מושל בשר ודם נמלט ישראל שנקראו בשמו של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה לכך אמר הכתוב 'וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר יִקָּרֵא בְּשֵׁם הֲ' יִמָּלֵט' עד כאן.
והנה זו הסנגוריא להציל האדם מן כליה עד שישוב בתשובה ולא יתקיים בו נֶפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָּמוּת (יחזקאל יח, ד) וְחַטָּאִים תְּרַדֵּף רָעָה (משלי יג, כא) יש לאומרה על כל עבירות דאז כיון דנקרא 'בְּשֵׁם הֲ' יִמָּלֵט' אבל הנשבע בשם לשקר דמבזה ח"ו את השם איך ימלט מכח סנגוריא זו שיש מן שמו יתברך? לכן כתיב בשבועה 'לֹא יְנַקֶּה'.
ועוד נראה לי בס"ד על פי מה שאמר רבינו האר"י ז"ל דעון השבועה פוגם באות ה"א

אחרונה שהוא סוד המלכות ששם הוא שם אדני וידוע כי שם אדנ־י במלואו ומלוי מילואו עולה ל"ה אותיות כמנין שם אגל־א שהוא ראשי תיבות אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָ־י שהוא סוד גדלות המלכות וכיון שפוגם שם אזי נוסף מספר ל"ה על מספר וא"ו של וְנַקֵּה ויהיה מספר מ"א ואז נקרא 'לֹא יְנַקֶּה'.

כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אִם יֵשׁ לוֹ זְכוּת תּוֹלִין לוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת, וְכָאן נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ לְאַלְתַּר שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹצֵאתִיהָ נְאֻם ה' צְבָקוֹת וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב" (זכריה ה, ד). קשא מהיכא משמע דבר זה של לאלתר? ונראה לי בס"ד דקשיא ליה בכתוב דלא הוה צריך לומר 'נְאֻם ה' צְבָקוֹת' ועוד הכי הוה ליה למימר נְאֻם ה' צְבָקוֹת הוֹצֵאתִיהָ וּבָאָה וכו', על כן מפרש שרמז הכתוב שהוצאתה וביאתה תהיה לאלתר והוא דכתיב הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ (תהלים קמז, טו) והכי קאמר הוֹצֵאתִיהָ לאלתר כדרך האמירה של ה' צְבָקוֹת דכתיב בה 'עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ' כן זו תרוץ ביציאתה בטהרה.

"**וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב**", **זֶה הַגּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת שֶׁאֵין לוֹ אֵצֶל חֲבֵרוֹ וּמַשְׁבִּיעוֹ** (זכריה ה, ד). נראה לי בס"ד על פי מה שהביא הרא"ף ז"ל בשם השל"ה ז"ל כי עשרת הדברות כנגד עשר אצבעות שבאדם ואצבע הנקרא אמה שביד ימין הוא כנגד 'לֹא תִשָּׂא (שמות כ, ו) ואצבע הנקרא אמה שביד שמאל הוא כנגד 'לֹא תְגַנֹּב' עיין שם ונראה לכך שתים אלה הנזכרים בפסוק זה שנאמר 'וּבָאָה אֶל בֵּית הַגַּנָּב וְאֶל בֵּית הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר' הם כנגד אמה של ימין ואמה של שמאל שהיא ארוכה מכל האצבעות כי (אין) אלו עונשם ארוך וגדול ורב יותר משאר עבירות אשר בעשרת הדברות.

ומה שאמר 'כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ וְכָאן מִמֶּנּוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתּוֹ' קשא למה עשה זו לחלוקה בפני עצמו ונראה דבא לרמוז דחלוקים הם זה מזה דעונש משפחתו בנפשות ושל העולם ממון דוקא.

וְאֵימָא עַד דְּעָבִיד לְהוּ לְכוּלְּהוּ? לָא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, דִּכְתִיב: (ירמיהו כג, י) "**כִּי מִפְּנֵי אָלָה אָבְלָה הָאָרֶץ**", **וּכְתִיב**: (הושע ד, ג) "**עַל כֵּן תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְאֻמְלַל כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ**" (ויקרא כו, לז). יש להקשות למה נקיט לשון 'אבלות בארץ' ולא אמר 'אבדה הארץ' כדנקיט בחרבן בית המקדש עַל מָה אָבְדָה הָאָרֶץ (ירמיה ט, יא) ונראה לומר דאמרו רבותינו ז"ל בשביל עון שבועה יהיה רעב בעולם וכמו שאיתא בר"ח ז"ל בשערי קדושה עיין שם. גם אמרו בגמרא דתענית (תענית ו:) מטרא בעלה דארעא לכך נקיט לשון רביעה עיין שם. ואם כן בשביל שבועה יהיה רעב שיפסק המטר שהוא בעלה דארעא לכן 'אָבְלָה הָאָרֶץ' כאשה שמתאבלת על בעלה.

הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא עַל דַּעְתְּךָ אָנוּ מַשְׁבִּיעִין אוֹתְךָ, אֶלָּא עַל דַּעְתֵּנוּ וְעַל דַּעַת בֵּית־דִּין. קשא כיון דאומרים שכן מצינו במשה רבינו ע"ה שמע מינה שהיו נוהגים להשביע על דעת בית דין מימי משה רבינו ע"ה ולפי זה איך חשב אותו אדם בעל קניא דרבא בנדרים (נדרים דף כה.) להערים על ידי הנחת הדינרין בקנה והלא אומרים לו אנחנו משביעים אותך על דעתינו כדי שלא יערים?

ונראה לי דאותו האיש לא היה יודע מנהג בית דין שאומרים כך לפיכך עשה הערמה בקנה והם אומרים לו כן בשעת שבועה שכבר עמד לישבע הנה אם עתה חוזר בו ואינו נשבע בוש הוא בדבר כי יחשדו אותו שבא לישבע בשקר והדר ביה לכך הוכרח לישבע אף על פי שלא הועילה לו תקנתו.

ומה שאמרו '**עַל דַּעַת הַמָּקוֹם וְעַל דַּעְתֵּנוּ**' תרתי למה לי? ונראה כדי לחזק הדבר יותר ולהריך לבו יותר.

והא דהוצרכו לומר לו **שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם כְּשֶׁהִשְׁבִּיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל** וְכוּ' נראה מביאים לו דוגמה מזה כדי שלא יתרעם עליהם לומר אתם חושדים אותי בערמה שאתם אומרים לי 'הֱוֵי יוֹדֵעַ דְּעַל דַּעְתֵּנוּ אֲנַחְנוּ מַשְׁבִּיעִים אוֹתְךָ' לכן מביאים לו דוגמה דמצינו גם משה רבינו ע"ה אמר כן לכל ישראל ואין לך להקפיד כי לא טוב אתה מישראל.

דף מז:

עֶבֶד מֶלֶךְ כְּמֶלֶךְ (**דברים א**, ז). יש להבין מאי נפקותא איכא דברי תנא דבי רבי ישמעאל לבין טעם רבי שמעון בן טרפון?

ונראה לי בס"ד דידוע קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא ואפילו בשניה שהיתה בימי עזרא הסופר ע"ה לא קדשו כל המקומות ונשארו אותם שבסוף הגבול הסמוכים לנהר פרת שלא קדשו לכן לפי טעם רבי שמעון בן טרפון שאמר 'קָרֵב לְגַבֵּי דְּהִינָא וְאִידְהַן' יש לומר לא זכה פרת לכבוד זה של תואר הגדול אלא בבנינה של ארץ דנתקדשו קרקעות שלה לשעתה אבל בחרבנה דלא קדשה וליכא דיהנא לא אדהן פרת לקראו בתואר גדול אבל לתנא דבי רבי ישמעאל דאמר עבד מלך כמלך קונה תואר הגדול גם בחרבנה כי גם בחרבנה פרת עבד מלך הוא דמשמש את ארץ ישראל יען כי בו מסויים הגבול שלה.

דף מט:

שֶׁהֲרֵי כָּפְרוּ מָמוֹן. נראה לי דמכלתין מתחלת '**מכדי**' שהוא אותיות 'כד ים' דתורה שבעל פה היא תיקון המלכות שנקראת ים ויש בה כ"ד צרופי שם אדנ־י שהם כ"ד קשוטין ומסיימת באותיות '**ממון**' שהם ראשי תיבות 'מתרין מזלין נוצר ונקה' שתמשך הארה זו למלכות על ידי לימוד המסכתא תורה שבעל פה. גם ראש הגמרא מ"ם וסופה נו"ן הרי מ"ן [מיין נוקבין] שעולין על ידי לימוד תורה וכמו שכתב עטרת ראשי אדוני אבי זלה"ה במאמר אפיקומן מלה מורכבת 'אפיקו מ"ן' [מיין נוקבין] וכנגדן ימשך מ"ד [מיין דוכרין] אשר מוצאן מצא **חיים**.